

ІСТОРІЯ ВЧИНКУ ДОВЖИНОЮ В ЖИТТЯ...

Вечір вшанування пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора психологічних наук, професора Віталія Татенка (1947 – 2023)

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6218>

СУШИЙ

Олена Володимирівна

доктор наук з державного управління, доцент, головний науковий співробітник відділу методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Анотація. 4 листопада 2024 року в Інституті соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України відбувся вечір вшанування пам'яті відомого українського психолога, доктора психологічних наук, професора, члена-кореспондента Національної академії педагогічних наук України, Почесного доктора Інституту соціальної та політичної психології НАПН України Віталія Олександровича Татенка. На зустрічі окрім дирекції і співробітників Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, в якому В.О. Татенко працював з 1996 року, були присутні в.о. академіка-секретаря Відділення психології і спеціальної педагогіки НАПН України Віталій Григорович Панок, науковці Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, працівники закладів освіти, з якими співпрацював В. О. Татенко, колеги, друзі і близькі видатного науковця. Пам'ять про потужну в багатьох сенсах постать об'єднала багатьох людей, які зібралися, аби згадати талановитого українського психолога та відзначити його внесок у психологічну науку.

Формат зустрічі, крім спогадів колег, друзів та учнів В. О. Татенка, містив презентацію останньої монографії В. О. Татенка «Колективна інтуїція у прогнозуванні соціальних явищ» (2023) та вручення членам родини В. О. Татенка диплома Почесного доктора ІСПП НАПН України, якого він не встиг отримати.

Ключові слова: Віталій Олександрович Татенко; колективна інтуїція; суб'єктно-вчинковий підхід; вшанування пам'яті; прогнозування.

4 листопада 2024 року в Інституті соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України відбувся вечір вшанування пам'яті відомого українського психолога, доктора психологічних наук, професора, члена-кореспондента Національної академії педагогічних наук України, Почесного доктора Інституту соціальної та політичної психології НАПН України Віталія Олександровича Татенка. На зустрічі окрім дирекції і співробітників Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, в якому В.О. Татенко працював з 1996 року, були присутні в.о. академіка-секретаря Відділення психології і спеціальної педагогіки НАПН України Віталій Григорович Панок, науковці Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, працівники закладів освіти, з якими співпрацював В. О. Татенко, колеги, друзі і близькі видатного науковця. Пам'ять про потужну в багатьох сенсах постать об'єднала багатьох людей, які зібралися, аби згадати талановитого українського психолога та відзначити його внесок у психологічну науку.

Формат зустрічі, крім спогадів колег, друзів та учнів В.О. Татенка, містив презентацію останньої монографії В.О. Татенка «Колективна інтуїція у прогнозуванні соціальних явищ» (2023) та вручення членам родини В.О. Татенка диплома Почесного доктора ІСПП НАПН України, якого він не встиг отримати.

Розпочинаючи зібрання, **Микола Слюсаревський**, член-кореспондент НАПН України, кандидат психологічних наук, дирек-

тор Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, наголосив, що «Віталій Олександрович Татенко — відомий в Україні та поза її межами вчений. Справжній вчений, дивовижний, яких геть мало сьогодні, майже немає». М.Слюсаревський розповів про основні віхи наукового шляху В.О.Татенка, його найвагоміші здобутки та відзнаки, зазначивши, що «цінність, значущість людини не вимірюється її відзнаками, нагородами, але вони засвідчують її масштаб». Далі — пряма мова.

В.О.Татенко у 1974 р. закінчив Київський державний університет ім. Т.Г.Шевченка за спеціальністю «психолог, викладач психологічних дисциплін». За направленням працював у НДІ психології Міносвіти України (нині — Інститут психології ім. Г.С.Костюка). Обіймав посади завідувача лабораторії психології важковиховуваних підлітків, заступника директора інституту з наукової роботи, керував розробленням низки досліджень.

В Інституті соціальної та політичної психології НАПН України працював із січня 1997 р., обіймав посаду головного наукового співробітника лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень.

В.О.Татенко був дуже глибоким і всебічно ерудованим дослідником, переймався сутністю психічного, протягом усього наукового життя цікавився питаннями, якими вже давно ніхто всерйоз не цікавиться — предметом психології, співвідношенням понять «психіка», «душа» і «дух». Тобто належав до плеяди теоретиків і методологів психологічної науки.

Він автор близько 400 публікацій, серед яких 22 монографії, з них — 11 окремих, одноосібних видань, підручників і навчально-методичних посібників. Його монографію «Психологія у суб'єктному вимірі» (1997) і навчальний посібник

«Сучасна психологія: теоретично-методологічні проблеми» (2009) відзначено дипломами I ступеня, монографію «Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір» (2017) — дипломом II ступеня НАПН України (Татенко, 2009; Татенко, 2017).

Під керівництвом В.О.Татенка підготовлено і захищено 4 докторські і 15 кандидатських дисертацій. Протягом багатьох років був членом спеціалізованої вченої ради Д. 26.457.01 Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, виконував обов'язки заступника голови спеціалізованої вченої ради. Входив до складу експертної ради з питань проведення експертизи дисертаційних робіт Міністерства освіти і науки України з педагогічних, психологічних наук.

Був відзначений державними і відомчими нагородами, зокрема:

- Лауреат державної премії України в галузі науки і техніки (2019 р.),
- орден «За заслуги» II ст. (2016 р.),
- орден «За заслуги» III ст. (2012 р.),
- почесне звання «Заслужений працівник освіти України» (2004 р.),
- Подяка Верховної Ради України (2002 р.),
- Подяка Кабінету Міністрів України (2004 р.),
- Почесна грамота Міністерства освіти України (1999 р.),
- нагрудний знак «Відмінник народної освіти» (1999 р.),
- медаль «Ушинський К.Д.» (2011 р.),
- медаль «Григорій Сковорода» (2014 р.),
- Медаль ІСПП НАПН України «Володимир Роменець» (2019 р.).

В.О.Татенко був людиною не лише креативною і високоінтелектуальною, а й напроцуд мудрою, привітною, дотепною. Будучи одним із провідних фахівців, виявляв гідну подиву повагу до думки і наукового доробку колег, читав і цитував праці науковців Інституту. Головним критерієм оцінки для нього була обґрунтованість наукової ідеї. Віталій Олександрович умів щиро й приязно спілкуватися з академіками і студентами, об'єднував навколо себе цілі наукові колективи і педагогічну громадськість майже всіх областей України. І на кожного він справляв незабутнє враження, спонукав до сміливих творчих пошуків, зацікавлював психологічним змістом індивідуального і колективного буття.

Презентації останньої монографії В.О.Татенка «Коллективна інтуїція у прогнозуванні соціальних явищ» (2023 р.) було присвячено виступ

Олени Сушій, д. н. держ. упр., доцента, головного наукового співробітника ІСПП НАПН України. Монографію підготовлено за результатами НДР «Психологічні підходи до прогнозування соціальних процесів», яку виконував колектив лабораторії (зараз — відділ) методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень у 2020-2022 рр. під науковим керівництвом О. Сушій, яка на той час очолювала підрозділ і, відповідно, була науковим керівником теми. Далі — пряма мова.

Мені пощастило працювати з Віталієм Олександровичем останні шість років, з 2016 р., коли я очолила лабораторію методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень. За цей час ми разом з Віталієм Олександровичем і колегами опрацювали дві фундаментальні науково-дослідні теми, здобули низку відзнак і трішки визнання за отримані результати.

Очолювати відділ, у якому працюють «зірки», скажу вам, — ще той квест. Окрім традиційного адміністративно-координаційного завантаження, керівник стоїть перед викликом гармонійного поєднання унікальних творчих індивідуальностей та перетворення їх на ансамбль — єдиний, злагоджений організм, що відчуває дихання одне одного і дихає разом. Але в цьому є й свій бонус — можливість зазирнути за лаштунки творчої майстерні та спостерігати, як народжуються шедеври. Саме такий досвід я отримала, працюючи разом з В.О. Татенком.

Про останню монографію Віталія Олександровича — «Коллективна інтуїція у прогнозуванні соціальних явищ», опубліковану 2023 р., сьогодні я буду говорити замість нього (Татенко, 2023). І оскільки однією з найсуворіших сучасних вимог до публічного огляду наукових або художніх творів, є вимога «не спойлерити», тому у своєму виступі намагатимуся максимально зберегти інтригу і надати кожному можливість отримати власне задоволення від цієї наукової праці.

Монографія складається з трьох розділів.

У першому розділі — *Інтуїція в проблемному просторі спостережень, дефініцій та інтерпретацій* — розглядаються проблемні питання природи, сутності, механізму, що лежать в основі інтуїтивної активності людини. З притаманною легкістю і невимушеністю Автор поринає і запрошує читача поринути разом з ним у захопливу пригоду — розкриття таємниць інтуїції та інтуїтивного пізнання. Разом з Автором ми знайомимось з філософськими поглядами на природу цього

загадкового феномену, дізнаємося про особливості його виникнення, долучаємося до психологічних дискусій щодо інтуїтивного пізнання світу і місця інтуїції в житті людини. Як досвідчений поводитир, Автор розкриває проблемні моменти в розумінні природи інтуїтивної активності людини, не дозволяючи читачеві, що рушає разом з ним, загубитись у проблемному просторі спостережень, дефініцій та інтерпретацій. Зрештою, він пропонує власну інтерпретацію інтуїції як різновиду психічної діяльності людини-суб'єкта та розкриває функціональну структуру інтуїтивної діяльності (до речі, поняття «інтуїтивна діяльність» застосовується вперше), що складається із шести блоків і може набувати різних форм, залежно від представленості в ній елементів свідомого або протилежних йому утворень (с. 23-24).

У другому розділі — *Коллективна інтуїція: її природа, сутність і значення* — увагу зосереджено на аналізі сутнісних відмінностей колективної інтуїції від інтуїції індивідуальної. За аналогією з визначенням колективного мислення як такого, що дає змогу розв'язувати проблеми, які не під силу чи важко вдається зробити мисленню індивідуальному, Автор, начебто жартома, визначає колективну інтуїцію як своєрідну соціально-психологічну функцію, що компенсує нездатність індивідуальної інтуїції знайти відповідь на поставлене запитання (с. 38). Звісно, із запропонованим трактуванням можна посперечатись, адже нескінченний пошук істини, власне, і змушує нас — науковців, перебувати в постійному пізнанні навколишнього, надзвичайно мінливого світу. Проте, як відомо, у кожному жарті є лише трошки жарту, а решта, як-то кажуть, — «сермяжна правда життя». Тож сторінка за сторінкою ми спостерігаємо за нашими практиками суспільного життя, непомітно впізнаючи в них самих себе.

Але це лише тло до надзвичайно серйозної розмови про природу і механізми функціонування колективної інтуїції та її реальних можливостей, дослідженню яких соціальна психологія досі не приділяла належної уваги, як і подоланню помилкових уявлень чи спростуванню різного роду містифікацій, що створювало умови, зокрема, для маніпулятивного впливу на масову свідомість (с. 40). Пропоную майбутнім читачам самостійно переконатись у правоті або хибності міркувань Автора щодо сутності колективної інтуїції як соціально-психологічного феномену.

Останній, третій, розділ — *Коллективна інтуїція в прогнозуванні соціальних явищ: теоретико-*

методологічні засади дослідження — присвячено розробленню теоретико-методологічних засад соціально-психологічного дослідження участі колективної інтуїції в прогнозуванні соціальних явищ. Це надзвичайно смілива розробка, що здійснюється з позицій раніше запропонованого Автором суб'єктно-вчинкового підходу¹, який у сутнісному розумінні передбачає з'ясування і забезпечення можливостей перетворювального впливу окремої людини чи людської спільноти на природні і соціальні процеси (с. 72). Обраний ракурс дослідження дав Автору змогу зосередити увагу не тільки на функціональному аспекті проблеми, а й на змістовому і ціннісно-смысловому, і, зі свого боку, запропонувати критеріальну модель прогнозування подій суспільного життя з позицій суб'єктно-вчинкового підходу. Цю критеріальну модель виразно проілюстровано на прикладі російської агресії проти України.

У Заключному слові, яким завершується книга, Автор висловлює подяку долі та Інституту соціальної та політичної психології НАПН України за надану свободу у виборі цієї теми дослідження, від роботи над якою, за його зізнанням, він дістав справжнє задоволення і яка, на його думку, випромінює якусь особливу енергію. Не сумніваюся, що це — щире зізнання.

Робота і позиція Автора дає право на визнання інтуїції як відносно самостійної психічної функції (с. 28). І хоч це — ірраціональна психологічна функція, вона, на думку Автора, слугує функціональним містком між свідомістю і несвідомим, чим забезпечується цілісність психічного життя людини (с. 85).

Наперед передбачаючи цілком імовірні критичні зауваження щодо можливості і доцільності спроб раціоналізації ірраціонального, усвідомлення несвідомого тощо, Автор акцентує увагу на відкритості питання щодо правомірності дослідження ірраціональних феноменів раціональними методами, за допомогою яких, попри постійне вдосконалення останніх, досі не вдалося проникнути в глибини та розкрити таємниці неусвідомлювальних форм соціально-психологічного мислення. Тож Автор свідомий того, що вивчення інтуїції — цього невловимого феномену — непросто завдання, схилившись до думки, що, можливо, і не варто витрачати сили на те, що вважає за потрібне бути прихованим (с. 36).

¹ Суб'єктно-вчинковий підхід з'явився як результат творчого поєднання суб'єктного (С.Л. Рубінштейн) і вчинкового (В.А. Роменець) підходів.

На завершення додам, що ця книга справді випромінює особливу енергію — енергію її Автора, який залишив нам 100 сторінок надзвичайно захопливої мандрівки, сповненої пошукового азарту, подивування новими відкриттями, тонкого гумору та живого спілкування. Так, Вам не почулося, адже за кожним словом, фразою, влучним спостереженням чи дотепним жартом ми чуємо і бачимо Віталія Олександровича Татенка, у якому дивовижним чином поєднувалося непоєднанне: креативність і ретельність, серйозність і веселість, спонтанність і прискіпливість, вимогливість до себе і внутрішня свобода.

Наступною взяла слово *Тетяна Титаренко*, академік Національної академії педагогічних наук України, д. психол. н., професор, головний науковий співробітник ІСПП НАПН України, давній друг і колега В.О. Татенка, а також рецензент його останньої монографії. Вона поділилася своїми враженнями від книги і деякими спогадами. Далі — пряма мова.

Своєчасність тематики колективної інтуїції в контексті соціального прогнозування не викликає жодних сумнівів. Щодо актуальності книжки ніхто не сказав, на мою думку, краще, ніж сам автор. Як пише Віталій Олександрович, цитую: «...сучасну людину, як того відважного лицаря, що на перехресті доріг обирає найнебезпечнішу, схоже, не влаштовує життя у світі визначеному, зрозумілому, затишному і прогнозованому» (с. 41). Віталій Олександрович не любив обирати легкі шляхи. І зараз, коли триває повномасштабна війна з північним сусідом, безпечних доріг і затишного сьогодення вже не залишилося, і тому актуальність дослідження В.О. Татенка зростає.

Ця робота є унікальною, бо мені невідомі сучасні дослідження проблеми колективної інтуїції саме як прогностичного інструменту. Саме в цьому ракурсі Віталій Олександрович вивчав колективну інтуїцію, що і забезпечує наукову новизну роботи. Віталія Олександровича завжди цікавили ірраціональні чи нераціональні способи пізнання світу, тому Анрі Бергсон, Карл Юнг, певно, і Олена Донченко з їхніми цікавими ідеями завжди були в полі його інтересу. І очікувано, що ракурс його останнього дослідження був емпірико-феноменологічним. Це, як на мене, відповідає найсучаснішим тенденціям розвитку сучасної психології.

На сторінках книжки автор аналізує епізоди з нашого повсякденного життя, і це йому вдається

дуже класно. Він аналізує моменти миттєвого інтуїтивного бачення життєвих ситуацій, які були і є в кожного з нас. Саме в такий спосіб він виявляє плюси і мінуси інтуїції як прогностичного інструменту. А говорячи про структурні функціональні елементи інтуїтивної діяльності, він розвиває та поглиблює власну концепцію суб'єктності і в новому контексті розгортає гіпотезу про суб'єктне ядро як центральний регулятивний механізм колективного несвідомого. Дуже евристична ідея насправді.

У книжці чимало думок про груповий формат інтуїтивної активності, про міру ірраціональності, навіть про властиву колективній інтуїції надприродну спорідненість її з прогнозувальною активністю людини. Це ніяк не доведено і, може, колись буде доведено, але Віталій Олександрович цю гіпотезу сформулював.

Завершую свою малесеньку рецензію черговим інсайтом Віталія Олександровича. Знову цитую: «Не виключено, — пише В.О. Татенко, — що колективна інтуїція виконує замовлення на прогнозування як від колективного несвідомого, так і від колективної свідомості» (с. 69).

Дуже важко повірити, що ми вже ніколи не побачимо нових робіт Віталія Олександровича — Людини з великої літери, що залишила по собі дуже світлі спогади.

Під час обговорення монографії *Микола Слюсаревський* зазначив (далі — пряма мова):

Монографія Віталія Олександровича Татенка містить чимало дискусійних моментів, які, можливо, були б усунені Автором, якби доля дала йому можливість повноцінно обговорювати рукопис, чого, на жаль, не пощастило зробити. Проте значення цієї монографії, на мій погляд, полягає не тільки і не стільки в обговоренні конкретних питань інтуїції в контексті передбачення, як у тих евристичних, які містить книга.

Остання монографія В.О. Татенка немов завершує творчу подорож автора, який пройшов шлях від психології в суб'єктному вимірі до психології націєтворення і колективної інтуїції. Тобто Віталій Олександрович розпочав свою теоретичну діяльність з теорії суб'єктності, потім він поєднав теорію суб'єктності з теорією вчинку свого вчителя В.Роменця, остання ж робота додала до цього синтезу теорію колективного несвідомого. Відтак утворився певний теоретичний цикл: від теорії суб'єктності до теорії вчинку і до теорії колективного несвідомого. У певному сенсі — це замкнений цикл. І в цьому — методологічне значення

цієї роботи, яке виходить безпосередньо за межі самої теми, якій присвячено цю монографію. Тому тут є над чим думати, є над чим працювати і доходити власних висновків.

Продовжуючи обговорення презентованої роботи, *Едуард Афонін*, доктор соціологічних наук, професор, голова ГО Наукове товариство «Українська школа архетипіки», відзначив актуальність ідей, пов'язаних з інтуїцією, яка, на його думку, у сучасному суспільстві слугує містком зв'язку між свідомим і несвідомим, а в цілому — джерелом інноваційних процесів у суспільстві. Інтерес Автора монографії до інтуїції з її прогностичним потенціалом, за зізнанням Е.Афоніна, також підштовхує його до осмислення інтуїції в контексті прогностичного потенціалу громадської думки. Він також поділився спогадами про час, який звів двох науковців на ниві соціально-психологічних досліджень: В.Татенка (з результатами спостережень за проявами девіантної поведінки ув'язнених) і Е.Афоніна (зі спостереженнями девіацій військовослужбовців, якими він займався в межах досліджень Інституту соціології НАН України).

Сповненим світлої печалі був виступ в.о. академіка-секретаря Відділення психології та спеціальної педагогіки, члена-кореспондента НАПН України, д. психол. н., професора *Віталія Панка*. Крізь дискусію про книгу щодо особистості В.О. Татенка він порушив глибокі питання про пам'ять та забуття, замислюючись над тим, що стає із суспільством, яке втрачає пам'ять. На думку В.Панка, роботи В.О. Татенка присвячені в тому числі і проблемі пам'яті, проблемі особистості, проблемі вчинку. Він подякував Віталію Олександровичу через його рідних за те, що він зробив для української психологічної науки загалом і для нього особисто, його долі і наукової творчості зокрема. Також В.Панок подякував усім присутнім на цій зустрічі за те, що пам'ятаємо і будемо пам'ятати видатного українського вченого В.О. Татенка (далі — пряма мова):

Адже найбільшою заслугою для Віталія Олександровича, мабуть, було б те, щоб ми довго його пам'ятали, цитували його роботи і розвивали ті ідеї, які він заклав. Як, власне, робив і він сам, наприклад, розвиваючи ідеї свого вчителя В.Роменця. Я впевнений, що всі присутні так чи інакше пам'ятатимуть Віталія Олександровича. Так чи інакше він торкнувся долі кожного з нас. Так чи інакше він вплинув на долю кожного з нас. Більше того, так чи інакше він впливає і далі впли-

ватиме на долю кожного з нас, на наші думки, на нашу творчість. Я сподіваюсь, що Віталій Олександрович, його ідеї, його роботи, попри небезпечні тенденції, які відбуваються з нашою пам'яттю, буде жити, творити через нас і продовжувати себе в наших роботах, дослідженнях і практичних результатах».

Павло Горностай, д.психол.н., професор, головний науковий співробітник ІСПП НАПН України, відзначив, що ідеї, закладені в презентованій монографії В.О.Татенка, викликають у нього великий інтерес і надзвичайно актуальні для його наукової роботи, оскільки він також безпосередньо займається проблемою групового несвідомого². Він зізнався, що після публікації монографії в Електронній бібліотеці НАПН України деякі її розділи він буквально «проштудював». Тому ідеї Віталія Олександровича, серед яких найбільш цінними для нього є обґрунтування суб'єктності групи, концепція колективного соціального суб'єкта, ідеї щодо прогностичності групової психіки, зокрема групового несвідомого, обов'язково знайдуть своє продовження в його науковій роботі. П. Горностай також поділився своїми спогадами про унікальну, яскраву особистість В.О.Татенка, свій досвід роботи і спілкування з ним, що тривали 40 років поспіль.

Тайса Кириленко, к. психол. н., доцент, доцент кафедри загальної психології КНУ імені Тараса Шевченка, розповіла про студентське життя та доленосні зустрічі В.О.Татенка в стінах червоного корпусу КНУ імені Тараса Шевченка, згадала про його роботу в Інституті психології ім. Г.С. Костюка НАПН України та спільні наукові проекти, а також формальні і неформальні зустрічі, які завжди були щирі, з вдячністю і з великою повагою до тих, хто був присутній на цих зустрічах. Далі — пряма мова:

Ця повага і вдячність до тих, хто з ним спілкувався, хто був його опонентом, вирізняла Віталія Олександровича. Ми пам'ятаємо і пам'ятатимемо Віталія Олександровича, його наукові роботи, наукову глибину його пошуків і глибину його як людини.

Вадим Васютинський, д.психол.н., професор, головний науковий співробітник ІСПП НАПН України, зазначив, що Віталій Олександрович належить до тієї когорти людей, яких кожен з присутніх має чи мав у своєму житті, яких ми

² Для позначення феномену колективного несвідомого П. Горностай використовує у своїх наукових працях термін «групове несвідоме» (прим. — О.С.).

називаємо своїми вчителями, яким ми вдячні, яких ми пам'ятаємо, які справили вагомий вплив на наше життя. Саме такою зіркою, найяскравішою зіркою був Віталій Олександрович для нього. Він згадав спільні роки навчання і роботи з В.О.Татенком, про блискучий захист його докторської дисертації, а також наукове консультування і стиль роботи як наукового консультанта, коли В.Васютинський працював над власною докторською дисертацією.

Ірина Ейгельсон (Брунова-Калісецька), к. психол. н., дослідниця Центру дослідження медіації та діалогу НАУКМА і в минулому — аспірантка В.О.Татенка, згадала про роки спілкування з Віталієм Олександровичем як науковим керівником. Вона розповіла про своє щире захоплення його вмінням ставити запитання, які допомагають проникнути в саму суть досліджуваних явищ. Ця здатність, на її думку, вирізняла В.О.Татенка і як науковця, і як наукового керівника, і як людину. Ще однією рисою Віталія Олександровича, яка також викликала щире захоплення в І. Ейгельсон, була його несподіваність, не лише в почутті гумору, а і як неочікувана людяність, що залишиться, за словами науковиці, з нею назавжди.

Про надзвичайно цікавий епізод із життя В.О.Татенка розповів *Юрій Горго*, д.біол.н., професор, професор НТУ КПІ ім. Ігоря Сікорського, а саме про їхню спільну подорож до Антарктиди у складі 9-ї Антарктичної експедиції на станції «Академік Вернадський». Він показав унікальні фотографії з цієї подорожі та зізнався, що Віталій Олександрович вплинув на його ставлення до так званої суперечки між фізиками і ліриками, змусивши його як представника точних дисциплін переглянути та переосмислити власні погляди на значення соціо-гуманітарних наук.

Володимир Савінов, науковий співробітник ІСПП НАПН України, поділився своїми спогадами про бесіди з Віталієм Олександровичем.

Надзвичайно щемливими для всіх присутніх були виступи членів родини В.О.Татенка — його онука Івана, який успадкував такі притаманні Віталію Олександровичу риси, як почуття гумору, здатність захопити своєю розповіддю слухачів, а також тягу до наукового пізнання навколишнього світу, і доньки Віталії Віталіївни. У своєму слові про батька Віталія Віталіївна простими словами, які відгукнулись у серці всіх присутніх, окреслила деякі притаманні Віталію Олександровичу як батьку і науковцю риси: «бути, а не здаватись у будь-якій справі», «вірність та відданість своїй

роботі, адже наука була головною справою його життя»; «завжди ставив глибокі запитання, які змушували замилуватись і яких так не вистачає», «ніколи не давав порад, якщо не питаєш, але і поради давав цікавим способом — ставив запитання і давав свободу для вибору та набуття власного досвіду», «надзвичайно скромна людина», «у спілкуванні проявляв велику зацікавленість в інших людях», «гарний приклад для мене і для всієї моєї родини», «пишаюся роботами батька і, читаючи їх, таким чином спілкуюся з ним»... Віталія Віталіївна подякувала Інституту за організацію зустрічі і всім присутнім за спогади про батька, що, за її словами, було дуже почесно для неї і її родини.

Зустріч на знак ушанування пам'яті Віталія Олександровича Татенка завершилася врученням членам його родини диплома Почесного доктора ІСПП НАПН України, якого він не встиг отримати, та авторських примірників його останньої монографії. *Микола Слюсаревський* подякував рідним В.О. Татенка за їхню участь у зустрічі, побажав їм здоров'я, успіхів, добра та світлої пам'яті Віталія Олександровича Татенка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Татенко, В. (2023). *Колективна інтуїція у прогнозуванні соціальних явищ*: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД, <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735112>
- Татенко, В. (2017). *Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір*: монографія. Київ: Міленіум, https://www.ispp.org.ua/backup_ispp/1518613204.pdf
- Татенко, В. (2009). *Сучасна психологія: теоретично-методологічні проблеми*: навчально-методичний посібник. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», https://www.academia.edu/31712100/Татенко_В_О_Сучасна_психологія_Макет_pdf

THE STORY OF A LIFETIME DEED...

An evening of remembrance dedicated to the Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Doctor of Psychological Sciences, Prof. Vitalii Tatenko (1947-2023)

Olena Sushyi

DSc of Public Administration Sciences, Associate Professor, Chief Researcher of the Department of methodology of psychosocial and political-psychological research of the Institute for Social and Political Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. On November 4, 2024, the Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine held a commemorative evening honoring Vitalii Oleksandrovych Tatenko, a prominent Ukrainian psychologist, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, and Honorary Doctor of the Institute.

In addition to the leadership and staff of the Institute, where V.O. Tatenko had worked since 1996, the event was attended by Vitalii Hryhorovych Panok, Acting Academic Secretary of the Department of Psychology and Special Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, researchers from the H.S. Kostyuk Institute of Psychology, education professionals who had collaborated with V.O. Tatenko, as well as his colleagues, friends, and family members.

The memory of this multifaceted and influential figure brought together many individuals, uniting them in remembrance of this talented Ukrainian psychologist and in celebration of his contributions to the field of psychological science.

The event included not only recollections from colleagues, friends, and students of V.O. Tatenko but also a presentation of his latest monograph, *Collective Intuition in Predicting Social Phenomena* (2023), and the posthumous awarding of the Honorary Doctorate diploma of the Institute to his family — a distinction V.O. Tatenko had not lived to receive.

Keywords: Vitalii Oleksandrovych Tatenko; collective intuition; subject-action approach; commemoration; forecasting.

Дата публікації: 21 листопада 2024 р.